

3. Kupriyanova I.A., Opya D.S., & Ablakimova K.R. *Primenenie neuronnykh setey v sovremennykh realiyakh na primere ChatGPT [Application of Neural Networks in Modern Realities: The Case of ChatGPT]*. ВВК 65.9-2023. (2Ros), 289. (In Russian)
4. Kirilin A.V. *Pravovye problemy ispol'zovaniya iskusstvennogo intellekta [Legal Problems of Using Artificial Intelligence]. Novoe v nauke i obrazovanii, 2023 -170-176. (In Russian)*
5. Pugachev A.A., Kharchenko A.V., Sleptsov N.A. *Transforming the future: a review of artificial intelligence models. Bulletin of the peoples' friendship university of Russia. Series: Literary criticism, journalism, 28(2), 2023. P.355-367.*
6. Lo C.K. *What is the impact of ChatGPT on education? A rapid review of the literature. Education Sciences, 13(4), 2023- 410.*
7. Montenegro-Rueda M., Fernández-Cerero J., Fernández-Batanero J.M., & López-Meneses E. *Impact of the implementation of ChatGPT in education: A systematic review. Computers, 12(8), 2023-p.153.*
8. Rahman M.M., & Watanobe Y. *ChatGPT for education and research: Opportunities, threats, and strategies. Applied Sciences, 13(9), 2023-p.5783.*
9. Grassini S. *Shaping the future of education: exploring the potential and consequences of AI and ChatGPT in educational settings. Education Sciences, 13(7), 2023 –p.692.*
10. Pradana M., Elisa H. P., & Syarifuddin S. (2023). *Discussing ChatGPT in education: A literature review and bibliometric analysis. Cogent Education, 10(2), 2023- p.2243134.*
11. Baidoo-Anu D., & Ansah L.O. *Education in the era of generative artificial intelligence (AI): Understanding the potential benefits of ChatGPT in promoting teaching and learning. Journal of AI, 7(1), 2023 – p.52-62.*
12. Adiguzel T., Kaya M. H., & Cansu F. K. *Revolutionizing education with AI: Exploring the transformative potential of ChatGPT. Contemporary Educational Technology, 15(3), 2023-p 429.*
13. Rasul T., Nair S., Kalendra D., Robin M., de Oliveira Santini, F., Ladeira, W.J., ... & Heathcote, L. *The role of ChatGPT in higher education: Benefits, challenges, and future research directions. Journal of Applied Learning and Teaching, 6(1)2023.*
14. Sharma S., Yadav R. *Chat GPT–A Technological Remedy or Challenge for Education System. Global Journal of Enterprise Information System, 14(4),2022- p. 46-51.*
15. Gill S.S., Xu M., Patros P., Wu H., Kaur R., Kaur K., Buuya R. (2024). *Transformative effects of ChatGPT on modern education: Emerging Era of AI Chatbots. Internet of Things and Cyber-Physical Systems, 4, 2024.-p.19-23.*
16. Huallpa J.J. *Exploring the ethical considerations of using Chat GPT in university education. Periodicals of Engineering and Natural Sciences, 11(4),2023.-p. 105-115.*
17. Ausat A.M. A., Massang B., Efendi M., Nofirman N., & Riady, Y. *Can chat GPT replace the role of the teacher in the classroom: A fundamental analysis. Journal on Education, 5(4),2023-p. 16100-16106.*

МРНТИ 14.35.07

<https://doi.org/10.51889/2959-5762.2024.84.4.014>

Ж.Р.Шуакбаева,^{1*} , Б.К.Оспанова,¹ Ш.О.Орынғалиева¹

¹ «Alikhan Bokeikhan University» ББМ, Семей қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГТЕРДІҢ ИНКЛЮЗИВТІ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ

Аңдатпа

Мақалада болашақ педагогтердің инклюзивті құзыреттілігін қалыптастырудың педагогикалық шарттары қарастырылып, зерттеушілердің осы бағыттағы зерттеу жұмыстарына талдау жасалды. «Педагогикалық шарттар» мазмұнына берілген анықтамалар талданып, оның негізгі құрамдастары анықталды. Осы зерттеу жұмысы барысында педагогикалық шарттарды анықтаудың кешенді әдістері талқыланды. Сонымен қатар, жоғарғы оқу орындарында болашақ педагогтердің инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыру бағытында жұмыс жүргізудің маңыздылығы атап көрсетілді. Болашақ педагогтерді кәсіби даярлауды ішкі және сыртқы педагогикалық шарттарына сипаттама беріліп, олардың мазмұны айқындалды. Зерттеуші ғалымдардың еңбектеріне сүйене отырып педагогикалық шарттардың ұйымдастырушылық-педагогикалық, мазмұнды-педагогикалық және процестік-педагогикалық түрлері қарастырылды. Педагогикалық шарттардың кешенін құру және болашақ педагогтердің инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыруда осы кешендерді тиімді іске асыру инклюзивті білім беруде жақсы нәтижеге қол жеткізудің негізгі шарттарының бірі болып табылады. Педагогикалық шарттардың кешенін әзірлеу барысында қазіргі қоғамның талабын, әлеуметтік сұранысын басты назарға алу қажет. Елімізде

инклюзивті білім беруге қабілетті, инклюзивті құзыреттілігі қалыптасқан педагогтерді даярлау қажеттілігі жоғарғы оқу орындарының оқу бағдарламаларына өзгерістер енгізуді талап етеді. Сонымен қатар білім беру мазмұнына жаңартылған әдіс-тәсілдер мен әдістемелерді енгізу қажеттілігін тудырады. Болашақ педагогтердің инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыру осы бағыттағы педагогикалық шарттар тиімді жүзеге асқан жағдайда ғана мүмкін болады.

Түйін сөздер: инклюзивті білім беру, инклюзивті құзыреттілік, педагогикалық шарттар, құзыреттер кешені, ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар.

Шуакбаева Ж.Р.,^{1*} Оспанова Б.К.,¹ Орынғалиева Ш.О.¹
¹ УО «Alikhan Bokeikhan University», г. Семей, Казахстан

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ИНКЛЮЗИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Аннотация

В статье рассмотрены педагогические условия формирования инклюзивной компетентности будущих педагогов и проведен анализ исследовательской работы исследователей в данном направлении. Проанализированы определения содержания «педагогических условий» и выяснены его основные компоненты. В данной исследовательской работе обсуждаются комплексные методы определения педагогических условий. Подчеркивается важность работы вузов по формированию инклюзивной компетентности будущих педагогов. Приведены описания внутренних и внешних педагогических условий профессиональной подготовки специалистов, а также определено их содержание. На основе исследования ученых-исследователей рассмотрены организационно-педагогические, содержательные и процессуальные типы педагогических условий. Создание комплекса педагогических условий и эффективная реализация этих условий в формировании инклюзивной компетентности будущих педагогов являются основными факторами достижения высоких результатов в инклюзивном образовании. При разработке комплекса педагогических условий важно учитывать требования современного общества и социальные запросы. Необходимость подготовки педагогов, способных к инклюзивному образованию и обладающих инклюзивной компетенцией, требует изменений в учебных программах вузов, а также внедрения обновленных методик в содержание образования. Формирование инклюзивной компетентности у будущих педагогов возможно только при условии эффективной реализации педагогических условий в данной области.

Ключевые слова: инклюзивное образование, инклюзивная компетенция, педагогические условия, комплекс компетенций, дети с особыми образовательными потребностями.

Shuakbayeva Zh.,^{1*} Ospanova B.,¹ Oryngaliyeva Sh.¹
¹ EI «Alikhan Bokeikhan University», Semey, Kazakhstan

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF INCLUSIVE COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS

Abstract

The article investigates the pedagogical conditions essential for developing inclusive competence in future teachers and reviews relevant research. It evaluates various definitions of "pedagogical conditions" and identifies their key components. This research paper discusses integrated methods of determining pedagogical conditions. The importance of the work of high schools on the formation of inclusive competence of future teachers is emphasised. The descriptions of internal and external pedagogical conditions of professional training of specialists are given, as well as their content is defined. On the basis of the research of scientists-researchers organisational and pedagogical, content and procedural types of pedagogical conditions are considered. The creation of a set of pedagogical conditions and effective implementation of these conditions in the formation of inclusive competence of future teachers are the main factors in achieving high results in inclusive education. When developing a set of pedagogical conditions, it is important to take into account the requirements of modern society and social demands. The need to train teachers capable of inclusive education and possessing inclusive competence requires changes in the curricula of universities, as well as the introduction of updated methods in the content of education. The formation of inclusive competence among future teachers can only be achieved through the successful implementation of these pedagogical conditions.

Keywords: inclusive education, inclusive competence, pedagogical conditions, set of competences, children with special educational needs.

Кіріспе. Инклюзивті білім беру жүйесін тиімді жүзеге асыруды қамтамасыз ету үшін сыртқы және ішкі факторларды, сонымен қатар құрамдастарды, олардың бөліктерін және сол бөліктердің өзара әрекеттесуін анықтау қажет. Инклюзивті білім беру кеңістігінің ішкі ортасының негізі – педагогтердің қызметін анықтайтын функционалды және ұйымдас-тырушылық аспектілер болып табылады. Инклюзивті білім беру шарттары педагогтің кәсіби қызметінің мазмұнына ерекше әсер етеді және оның қызметін өзгертеді. Сонымен қатар, коммуникативтік құзыреттіліктің шекараларын кеңейту, сараланған көп деңгейлі білім беру нәтижелерін анықтау және тұжырымдау, балалармен жұмыс істеуде кез келген ерекшеліктер мен өзгешеліктерге толеранттылық пен құрметпен қарауды қалыптастыру маңызды. Бұл ерекшеліктерді қабылдау, ең алдымен, болашақ педагогтердің инклюзивті құзыреттілігінің қалыптасуына және олардың инклюзивті білім беру қызметіне дайын болуына байланысты.

Болашақ педагогтердің инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыруға бағытталған тұжырым-даманың негізгі идеялары келесілерді қамтиды: бірінші, болашақ педагогтердің инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыруға қойылатын талаптарды білім беру нәтижелері мен кәсіби қызметтің тиімділігі негізінде кәсіби-педагогикалық дайындықтың құрамдас бөлігі ретінде айқындау; екінші, педагогтің инклюзивті дайындығының құзыреттілік мазмұнын және оның құрылымын түсіндіру; үшінші, жоғары білім беру жағдайында болашақ педагогтердің инклюзивті дайындығын қалыптастыруда құзыреттілік тәсілінің ережелерін қолдану мүмкін-діктерін анықтау; төртінші, болашақ педагогтердің инклюзивті дайындығын қалыптастыру-дың заңдылықтары мен принциптерін айқындау; бесінші, болашақ педагогтерді инклюзивті білім беру жағдайында жұмысқа дайындауға арналған қазіргі жоғары білім беру мекемесінде білім беру процесін жүзеге асыратын дидактикалық модель мен технологияны әзірлеу.

Әрбір білім алушының жеке мүмкіндіктері мен білім беру қажеттіліктерін ескере отырып, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту мен тәрбиелеудің әдістерін, тәсілдері мен әдістемелерін әзірлеуге және бейімдеуге байланысты жаңа кәсіби міндеттерді шешуге қабілетті педагогтерді даярлау – әлеуметтік тапсырыстың талаптары. Бұл талаптар жоғары педагогикалық оқу орындарында болашақ педагогтердің инклюзивті құзыреттілігін қалып-тастыруды, сондай-ақ білім беру үрдісінің мақсаттарына сай келетін дидактикалық модель жасауды қажет етеді. Инклюзивті білім беру шарттары коммуникативтік тәуекелмен және алдын-ала болжауға келмейтін немесе аз болжаған нәтиже алу тәуекелдерімен байланысты.

Инклюзивті білім беру жүйесін дамытуда инклюзивті құзыреттілігі қалыптасқан, инклю-зивті білім беру аясында қызмет етуге қабілетті педагогтерді даярлау қажеттігі қазіргі уақытта еліміздегі басты мәселелердің бірі болып табылады. Жоғарыда аталған талаптар болашақ педагогтердің жаңа кәсіби ортада қызмет жасауға даярлығын қалыптастырудың тиімді жолдарын қарастыру қажеттілігі өте маңызды мәселелердің бірі екенінің дәлелі болып табылады. Болашақ педагогтердің инклюзивті құзыреттілігін қалыптастырудың психология-лық және педагогикалық шарттарын анықтау осы үрдістің мәнін, құрылымы мен сипатта-маларын анықтауды талап етеді.

Негізгі ережелер. Инклюзивті білім берудің негізгі мақсаты ерекше балаларды қоғамнан шеттететін кедергілерді жоюға, олардың білім алуына, дамуына жағдай жасауға бағытталған мемлекеттік саясат. Бұл саясат жасына, жынысына, этникалық және діни ерекшеліктеріне, психикалық - физикалық ақауларына, әлеуметтік жағдайына қарамастан, барлық балалардың тең дәрежеде білім алуына, қоғаммен араласуына жағдай жасайды. Сонымен қатар ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың отбасына қолдау көрсету, баланың жеке қажеттілік-терін ескере отырып жұмыс жүргізу қарастырылады. Инклюзивті білім берудің басты мақсат-тарының бірі ерекше балалардың қоғамға бейімделуі емес, қоғамның ерекше балалардың қажеттіліктері мен дені сау құрдастарынан ерекшеліктеріне назар аударту болып табылады.

Білім беру ұйымдарындағы «инклюзивті ортас» білім беру субъектілері арасындағы қарым-қатынас деңгейін сипаттайтын инклюзивті мәдениеттің болуын талап етеді. Негізі

мәселелердің бірі білім алушыларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу жүйесін дамыту болып табылады. Осы жүйе ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың қоғамдық және білім алу мәртебесін қалыптастыру мен дамытуға, әлеуметтік және білім алу үрдісіне қажетті жағдай қалыптастыруға, баланың психикалық әл-ауқатының оң динамикасын қамтамасыз етуге, қиын жағдайларда оқушыларды қолдауға, сондай-ақ олардың психикалық және физикалық мүмкіндіктерін ескере отырып, қоғамдағы өмірін ұйымдастыруға көмек көрсетуге бағытталған. «Инклюзивті ортада» ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың психофизикалық дамуы мен мүмкіндіктерінің ерекшеліктері ескерілетін білім беру бағдарламаларын жобалау мен іске асыруға ерекше назар аударылуы тиіс. Осы бағдарламаларда оқу және сабақтан тыс жұмыстарды ұйымдастырудың әртүрлі формалары мен әдістерін қарастырылуы қажет. Бағдарламаның мазмұны түзету-дамыту жұмыстарын анықтап, білім беру мазмұнын игеру барысында уақытылы мамандандырылған көмек көрсетуді және мектеп жағдайында балалардың физикалық және психикалық дамудағы кемшіліктерін түзету бағытындағы қызметті қалыптастыруға, сонымен қатар оқушыларда әмбебап оқу іс-әрекеттерін дамытуға ықпал етеді.

«Тең құқыққа ие болу және соған байланысты барлық адамдардың тең болуы, әділдік және әділеттілік қағидалары инклюзивті құндылықтың негізі болып саналады. Теңсіздік, тең болмау, әділетсіздік – шеттету формалары. Теңдік – бұл әркімнің бірдей болуы немесе оларға бірдей қарау емес, әр адамға тең құқылы деп қарау. Бұл ересектер мен балалардың мектепте бір-біріне қалай қарайтынына әсер етеді. Балалардың мектептер мен сыныптар арасында және олардың ішінде топтарға бөлінуіне әсер етеді. Мектептерді басқару қалай жүзеге асырылатынына да осыған байланысты болады. Инклюзивті көзқарас мәртебесі, құндылығы және өмір сүру жағдайлары бойынша «мүмкіндіктер теңдігі» тең емес жағдайда теңсіздікті азайту және ерекшеліктерді қабылдау болып табылады» [10].

Материалдар мен әдістер. Осы зерттеу жұмысында біз ғалымдардың еңбектеріне сараптама жасай отырып, «шарт», «педагогикалық шарттар» ұғымдарын қарастырып, отандық, шетелдік әдебиеттерді сараптап, олардың мазмұнына, құрамдастарына талдау жасадық. Болашақ педагогтердің инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыруда негізге алынатын педагогикалық шарттарды анықтап, олардың маңыздылығын, инклюзивті құзыреттілікті қалыптастырудың ішкі және сыртқы шарттарын ашып көрсеттік. Болашақ педагогтердің инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыру үрдісінің педагогикалық шарттарының кешенінің негізін құрайтын шарттарды атап көрсетіп, олардың құрамын талдадық.

Нәтижелер мен талқылау. Болашақ педагогтердің кәсіби және инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыру үрдісінің педагогикалық және психологиялық шарттар кешенін анықтап алудың маңызы зор. Зертеуші ғалымдар Решетова И.С., Красикова Е.Н. [1], Мельников С.Л., Карнеев О.А.[4] өз еңбектерінде педагогтің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруда келесідей психологиялық – педагогикалық шарттардың іске асуына жағдайлар жасалуы қажеттілігі туралы атап өтті: педагогтің негізгі рөлінің өзгеруі, оқытудың жаңа инновациялық әдіс – тәсілдерді енгізу, болашақ педагогтерді қызмет барысында кездесетін әртүрлі жағдайларға дайын болуға бағыттау, оқушылардың ерекшеліктеріне байланысты бағалаудың баламаларын қолдану. Педагогикалық шарттарды мақсат- міндеттеріне сай негізгі үш топқа топтастыруға болады: ақпараттық, яғни оқытудың мазмұны; оқытудың әдіс-тәсілдері, формасы, кезеңдері т.б. байланысты технологиялық топ; үшінші топқа жеке қасиеттер жатады. Оған мінез- құлық, басқа адамдармен қарым-қатынас, оқытудың психологиялық негіздері жатады. Жалпы алғанда педагогикалық шарттар педагогикалық құралдардың жиынтығын, білім беру үрдісін ұйымдастырудың формалары мен әдістерін, педагогикалық қарым-қатынас негіздерін, психологиялық жағдайды, білім беру барысындағы жайлы ортаны қалыптастыруды және білім алушыларды оқытудағы педагогтің кәсіби құзыреттілігін құрайды. Белгілі мақсатқа жетудегі педагогикалық шарттар ең алдымен

тұлғаның жеке бас қасиеттерін қалыптастырудан, содан кейін барып болашақ педагогтерді даярлайтын оқу орнының кәсіби білім алуға жағдай туғызуынан және оқытудың ұйымдастырушылық шарттарын іске асырудан тұрады. Болашақ педагогтердің инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыруда педагогикалық шарттар жүйелі түрде, оқытудың жаңа формалары, әдістерін, инновациялық технологияларды қолданыа және қоғам талабын ескере отырып іске асырылады. Инклюзивті құзыреттілікті қалыптастырудың педагогикалық шарттарының негізіне оқу бағдарламаларын жаңарту, атап айтсақ ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс жүргізудің ерекшеліктері мен әдістемелерін пәндік бағдарламалар мен модулдерге енгізу; оқу үрдісін іс-тәжірибеге бағдарлай отырып жүргізу; рефлексивті білім беру ортасын қалыптастыру, яғни білім алушылардың өз тәжірибелерін талдай алуы; педагогикалық қолдау мен тәлімгерлік; болашақ педагогтердің теориялық білімдерін іс-тәжірибеде қолана алуын қамтамасыз ету; болашақ мамандардың психологиялық дайындығы, техникалық – әдістемелік жабдықтармен, білім алушылардың оқу – әдістемелік құралдармен және қазіргі заманға сай ресурстарды қол жетімді пайдалана алуын жатқызуға болады.

Инклюзивті білім беру жүйесі әлеуметтік қоғамның интегративті бірлігі негізінде құрылымдық құрамдастар және блоктардың жүйесі, бұл жүйеде әрбір баланың тең дәрежеде қол жетімді білім алуы мен тұлғааралық қатынастары іске асырылады, жеке дамуы мен әлеуметтік дамуы, әлеуметтенуі, өзін-өзі дамытуы және өзін-өзі өзгерту мүмкіндіктері қамтамасыз етіледі. Инклюзивті білім берудің жүйесінің табысты жүзеге асыуының негізгі шарттарының бірі болашақ педагогтердің инклюзивті білім беруге қабілетті маман ретінде даярлығымен анықталады.

В.В.Хитрюктің зерттеуі бойынша: «Болашақ педагогтердің инклюзивті құзіреттілігін қалыптастыру мәселесін талдау арқылы педагогикалық білім беру бағдарламасы негізінде білім алатын білім алушылардың инклюзивті дайындығын қалыптастыру үрдісі педагогикалық шарттар кешенін құруды талап етеді делінген» [2].

Педагогикалық шарттарға белгілі бір мақсатқа қол жеткізуді айқындау бағытында білім беру жүйесінің қатысушыларының негізгі ұстанымдарымен анықталатын сыртқы ұйымдық кешендер (субъектілерді белгілі мақсатқа байланысты білім беру үрдісіне қосуда қолданылатын ресурстар; білім беру үрдісіндегі құжаттарды рәсімдеу барысы; жоспарлар, ережелер, нұсқаулықтар, көрсеткіштер) және ішкі жағдай (білім берудің негізгі мазмұны, технологиялары, әдістеір, тәсілдері және құралдары) жиынтықтары кіреді. Педагогикалық шарттардың кешені шарттардың біріктірілген құрамдардастарын біртұтас қабылдаумен қамтамасыз ету және болашақ педагогтердің инклюзивті құзыреттілігін қалыптастырудың мақсатына жету бағытындағы міндеттері, принциптері, заңдылықтары, формалары, әдістері мен құралдарының бірлігінен тұрады. Осындай бірлікті қалыптастыру динамикалық сипатқа ие болады, сонымен қатар кәсіби-педагогикалық қызметтің мазмұнын айқындайтын әлеуметтік сұраныс арқылы айқындалады.

Н.Г.Баженова, И.В.Хлудееваның ғылыми зерттеуінде «шарт» сөзіне келесідей анықтама береді: «Шарттар дегеніміз белгілі бір үрдістердің орындалуына және басталуына қажетті құбылыстар болып табылады. Бірақ, ол құбылыстар өздері үрдістің орындаушысы бола алмайды. Белгілі бір себептер шарттарға сай орындалады және іске асады. Шарттардың өзгеруі себеп - салдардың, әрекет ету тәсілдерінің де өзгеруіне алып келеді».

Зерттеуші ғалымдар Ю.К.Бабанский, Ю.А.Конаржевский, Н.В.Кузьмина және т.б. өз зерттеу еңбектерінде белгілі бір жүйеде табысты нәтижеге жетудің негізі сол жүйедегі шарттардың сақталуына байланысты екенін атап көрсетті. Кез – келген биологиялық, педагогикалық және т.б. үрдістердің орындалуы үшін белгілі бір шарттардың жүзеге асуына тиімді жағдайлар жасалуы қажет.

Белгілі бір жоспарланған нәтиженің теориялық аспектісінің шарттары дамуға бағытталған педагогикалық шарттар деп аталады. Педагогикалық үрдіс барысында белгілі бір нәтижелерге жету мақсатында жағдай туғызуға түрткі болатын себептер ретінде білім берудің мақсатын қарастыруға болады. Шарттар енгізінен субъектінің шындықты өзгертудегі саналы іс-әрекетімен байланысты болады және осы іс – әрекет мақсатқа сәйкестілік, мақсатқа бағытталған, мақсатқа жету қабілеттері арқылы сипатталады.

Зерттеу нәтижелеріне сай шарттардың үш түрлі қызметін атап айтуға болады: біріншісі, белгілі бір қызметті іске асырудағы алғышар ретінде; екінші қызметі, мақсатты түрдегі қызметтің іске асырылуына жасалатын жағдайлар; үшіншісі қызметі ретінде белгілі бір қызметті іске асыру барысындағы нормалар, критерийлер, талаптар мен ережелер болып табылады. Олар білім беру кеңістігі субъектісінің мақсатты іс-әрекет үрдісіне қатысты қажетті және сыртқы болып бөлінеді.

Ғылыми еңбектерге талдау барысында педагогикалық шарттарға төмендегідей анықтамалар берілген.

Кесте 1. Педагогикалық шарттар ұғымына берілген анықтамалар

№	Түсініктің анықтамасы	Дереккөздер
1.	Педагогикалық шарт – белгілі бір дәрежеде педагог саналы түрде құрастырған, педагогикалық процесстің барысына айтарлықтай әсер ететін, үрдістің белгілі бір нәтижесін болжайтын, бірақ кепілдік бермейтін фактор, сыртқы жағдай.	Борытко Н.М. В пространстве воспитательной деятельности. – Волгоград: Перемена, 2001.
2.	Педагогикалық шарттар – «қойылған міндеттерді шешуге бағытталған мазмұнның, формалардың, әдістердің және материалдық кеңістіктік ортаның объективті мүмкіндіктерінің жиынтығы»; қойылған мәселенің бар болуын, жұмыс істеуі мен дамуын тиімді шешуді анықтайтын сыртқы объектілер мен ішкі жағдайлардың жиынтығын; нәтиже «мақсатты іріктеу, мазмұн элементтерін, әдістерді, сондай-ақ мақсатқа қол жеткізу үшін оқытудың ұйымдастырушылық нысандарын құру және қолдануды...»; белгілі бір нәтижеге қол жеткізуді көздейтін педагог саналы түрде құрастырған педагогикалық процесстің барысына айтарлықтай әсер ететін сыртқы жағдай; педагогикалық қызметтің тиімділігін арттыруға бағытталған шаралар жиынтығы.	Хитрюк В.В. Комплекс педагогических условий формирования инклюзивной готовности будущих педагогов // Вестник Башкирского университета. – 2014. – Т. 19. – № 4. – С. 1588-1593 (0,5 п.л.).
3.	Педагогикалық шарттар – бұл педагогикалық қызметтің тиімділігін арттыруға бағытталған шаралар жиынтығы.	Божович Л.И., Конникова Т.Е. Нравственное формирование личности школьника в коллективе / Л.И. Божович, Т.Е.Конникова. – М., 2000. – 312 с.
4.	Педагогикалық шарттар -бұл педагогикада қойылған міндеттерді шешуге бағытталған мазмұнның, формалардың, әдістердің және материалдық-кеңістіктік ортаның объективті мүмкіндіктерінің жиынтығы.	Беликов В.А. Образование. Деятельность. Личность: монография. – М.: Академия Естествознания, 2010. – 310 с.
5.	Педагогикалық шарттар – бұл ғылыми-педагогикалық зерттеу нәтижелерін тексеруге мүмкіндік беретін білім беру процессінің тұрақты байланысы ретінде заңдылықтарды нақтылау бойынша жоспарлы жұмыс.	Куприянов Б.В. Современные подходы к определению сущности категории «педагогические условия» // Вестник Костромского государственного университета им. Н.А. Некрасова, 2001. – № 2. – С. 101-104.
6.	Педагогикалық шарттар – бұл педагогикалық жүйенің тиімді жұмыс істеуі мен дамуын қамтамасыз ететін білім беру ортасының әлеуетті мүмкіндіктерінің жиынтығын көрсететін педагогикалық жүйенің сипаттамасы.	Володин А.А, Бондаренко Н.Г. Анализ содержания понятия «Организационно-педагогические условия» // Известия ТулГУ. Гуманитарные науки. – 2014. – №2.

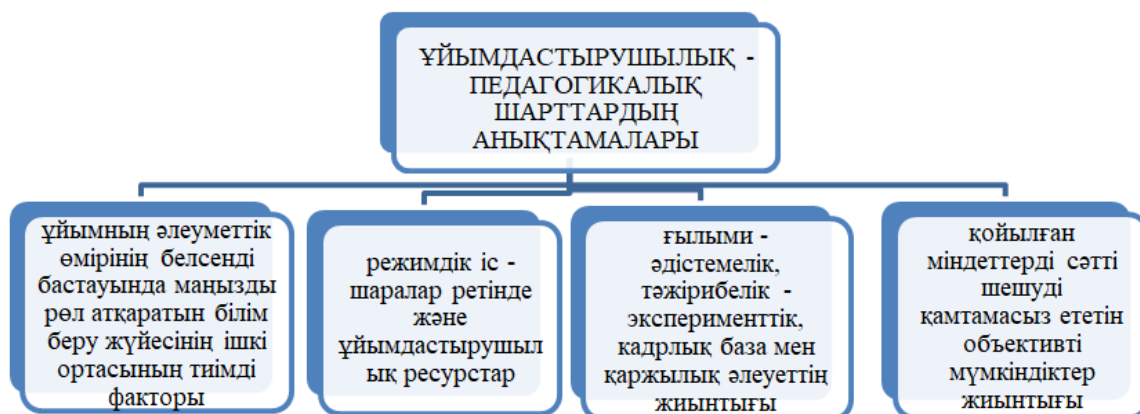
7.	Педагогикалық шарттар – оқу процесінің барлық элементтері: мақсаттары, мазмұны, әдістері, формалары, құралдары кіретін толық кешен.	О.В.Розанова, М.А. Бондаренко Внутреннепсихолого педагогические условия эффективности самостоятельной работы студентов // Известия ТулГУ. Педагогика. – Вып. 1. – 2014. – 248 с.
----	---	--

Педагогикалық шарттарды зерттей отырып оларды негізгі екі топқа бөліп қарастыруға болады: Бірінші топқа ішкі шарттарды жатады. Ішкі шарттар негізінен педагогикалық және психологиялық шарттардан тұрады. Педагогикалық - психологиялық шарттарды жеке психологиялық дамуға әсер ететін субъективті жағдайлар, адамның жалпы дамуы бағытындағы педагогикалық жағдайлар, интеллектуалды қабілеттердің теориялық жағдайлары және әлеуметтік жағдайлар құрайды. Педагогикалық шарттардың келесі тобы сыртқы шарттар немесе ұйымдастырушылық – педагогикалық шарттар деп аталады. Сыртқы педагогикалық шарттарға білім беруді және тәрбиелеуді ұйымдастырудағы объективті жағдайлар, басқару формасындағы өзгешеліктер, әлеуметтік субъектінің дамуы мен өмір сүру жағдайына ықпал ететін әлеуметтік кеңістіктің құрамдастарын топтастыруға болады.

В.Г.Ананьев, Ю.К.Бабанский, О.С.Гребенюк, В.С.Ильин, Т.А.Ильина, А.К.Маркова, Г.С.Сухотская, Г.И.Щукина және т.б. ғылыми еңбектерінде жеке тұлғаның дамуының сыртқы және ішкі шарттарының бірестігі мен өзара байланысын сипаттады. Дамушы ресурстың ішкі шарттары оқушылардың жеке бас ерекшеліктерін, бағыттары мен тәжірибелерін қамтыса, сыртқы шарттарға сыртқы құрамдастар жатады. Олар құндылықтар мен өзіндік дамуға қол жеткізу барысындағы оқу үрдісінің мүмкіндіктері мен құралдары болып табылады.

Педагогика ғылымы аясында ғалымдар шарттарды негізінен факторлар, жағдайлар, педагогикалық жүйенің жұмыс атқарудағы нәтижелілігіне бағытталған іс-шаралардың кешені ретінде қарастырады. А.С.Белкин, Л.П.Качалова, Е.В.Коротаева, Л.М.Яковлевалар өз зерттеулерінде педагогикалық шарттар дегеніміз белгілі бір қызметті тиімді жүзеге асыруда қолданатын әрекеттер, білім беру үрдісінде білім алушылардың дамуына тиімді әсерін тигізетін жайлы орта туғызу деп сипаттайды. В.И.Андреев педагогикалық шарттар «Мақсатқа жету үшін мазмұн элементтерін, әдістерді (әдістемелерді), сондай-ақ оқытудың ұйымдастырушылық формаларын мақсатты түрде іріктеу, жобалау және қолдану нәтижелері деп санайды» [2].

Ғалымдардың зерттеу жұмыстарының нәтижелерінің қорытындысына сәйкес (Х.А.Асянов, Т.В.Ахлебина, Г.П.Жилин, Л.Д.Кулик, Л.Б.Лаптев, С.Н.Павлов, О.Ю.Тимофеева, Е.Е.Чепурных) ұйымдастырушылық-педагогикалық шарттарға төмендегідей анықтамалар беріледі:

Сурет 1. Ұйымдастырушылық-педагогикалық шарттардың анықтамалары

Жоғарыда аталған ғалымдар «ұйымдастырушылық-педагогикалық шарттар» ұғымы әртүрлі бағыттағы шарттарды қамтитынын атап өтті. Оларға жалпы педагогикалық, ұйымдастырушылық, дидактикалық- әдістемелік, әлеуметтік, әлеуметтік-психологиялық, санитарлық-гигиеналық және т.б. шарттар кешені жатады.

Болашақ педагогтердің инклюзивті құзыреттілігін қалыптастырудың педагогикалық шарттарының кешенін әзірлеудегі негізгі талаптарға инклюзивті білім беруді сапалы жүзеге асырудағы қоғамның әлеуметтік тапсырысы; инклюзивті білім беру аясындағы кәсіби-педагогикалық жұмыстың ерекшеліктері; жоғары білім беру ұйымдарындағы білім беру стандарттарының мазмұндық бірлігі мен болашақ педагогтерді даярлауда құзыреттілік тәсілін жүзеге асыру жатады. Болашақ педагогтердің инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыру үрдісінің педагогикалық шарттардың кешенін ұйымдастырушылық-педагогикалық, мазмұнды-педагогикалық және процестік педагогикалық шарттар құрайды.

Ұйымдастырушылық-педагогикалық, мазмұндық-педагогикалық және процестік-педагогикалық шарттардың өзара әрекеті мен байланысы болашақ педагогтердің инклюзивті дайындығын қалыптастыру процесінің педагогикалық шарттарының біртұтас кешенін құрайды, оған мыналар кіреді:

Сурет 2 – Педагогикалық шарттардың біртұтас кешенінің құрамы

Қорытынды. Соңғы жылдары елімізде ерекше балалардың санының жыл сайын артып келе жатқанына байланысты инклюзивті құзыретті мамандар тапшылығы сезілуде. Осы мәселені шешудің негізгі жолдарының бірі – жоғарғы оқу орындарында инклюзивті құзыретті болашақ педагогтерді даярлау. Инклюзивті білім беру теңсіздікті жоққа шығарып, барлық адамдардың тең құқылы білім алуына, қоғаммен еркін араласуына, жеке тұлға ретінде қалыптасуына, тең мүмкіндіктерге ие болуына бағытталады. Инклюзивті білім беруді сапалы іске асыруда білім берудің соңғы инновациялық әдістерін жинақтап, шетелдік тәжірибелерді сараптап, озық тәжірибелерді енгізудің маңызы зор. Сонымен қатар қоғамның қажеттіліктері мен әлеуметтік талаптары да ескерілуі керек. Осы бағыттағы алға қойған міндеттерді шешу үшін педагогикалық жоғарғы оқу орындарындағы білім беру мазмұнына өзгерістер енгізіп, оларды қазіргі қоғамның талаптарына сәйкестендіру және инклюзивті орта құру стратегияларын әзірлеу қажеттіліктері туындауда. Болашақ педагогтердің инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыруда педагогикалық шарттар кешенін анықтап алу кәсіби құзыреттілігі қалыптасқан мамандарды даярлау мүмкіндігін туғызады. Инклюзивті құзыретті

педагогтерді сапалы даярлау ішкі және сыртқы педагогикалық шарттардың сапалы орындалуының нәтижесінде іске асады

Қорыта келгенде, кәсіби даярлық процесінде болашақ педагогтердің инклюзивті құзыреттілігін тиімді қалыптастыруға ықпал ететін педагогикалық шарттарға мыналарды жатқызуға болады:

1. Болашақ педагогтердің инклюзивті құзыреттілігін қалыптастыру бағытындағы қызметтің әлеуметтік контекстін қайта қарастырып, мазмұнына өзгерістер енгізіу. Осы өзгерістер негізінде инклюзивті білім беру кеңістігінде болашақ педагогтердің кәсіби қызметінің біртұтас құрылымын қалыптастыруға мүмкіндік беретін контекстік оқыту технологиясын қолдану;

2. Педагогикалық пәндердің мазмұнын инклюзивті білім беруді сапалы және нәтижелі жүзеге асыру бағытында, ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың ерекшеліктеріне сай дамыту, білім беру және тәрбиелеу үрдісінің ерекшелігін анықтауда, инклюзивті білім беру аясында жалпы білім беретін педагогтердің кәсіби қызметінің ерекше жақтарын зерттеу, айқындау барысында пайдалану;

3. Болашақ педагогтердің инклюзивті құзыреттілігін қалыптастырудың моделін іске асыру барысында барлық кезеңдердің бір- бірімен үздіксіз сабақтастығын қамти отырып, білім алушылардың өз іс- тәжірибелерінде қалыптасқан негізгі құзыреттіліктерді дамыта алуды және қолдануды қамтамасыз ету.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Решетова И.С., Красикова Е.Н. Психолого- педагогические условия формирования профессиональной компетентности // Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова. - 2014. - Т. 20. - №1. - С. 102-105
2. Хитрюк В.В. Комплекс педагогических условий формирования инклюзивной готовности будущих педагогов // Вестник Башкирского университета. – 2014. – Т. 19. – №4. – С. 1588-1593.
3. Баженова Н.Г., Хлудеева И.В. Педагогические условия, ориентированные на развитие: теоретический аспект // Известия РГПУ им. А.И. Герцена. – 2012. – №151. – С. 217-223.
4. Мельников С.Л., Карнеева О.А. Психолого-педагогические условия формирования компетентности личности студента в процессе обучения в вузе // Вестник Брянского государственного университета. - 2014. - № 1. - С. 238–243.
5. Борытко Н.М. В пространстве воспитательной деятельности. – Волгоград: Перемена, 2001.
6. Божович Л.И., Конникова Т.Е. Нравственное формирование личности школьника в коллективе. – М., 2000. – 312 с.
7. Беликов В.А. Образование. Деятельность. Личность: монография. – М.: Академия Естествознания, 2010. – 310 с.
8. Володин А.А., Бондаренко Н.Г. Анализ содержания понятия «Организационно-педагогические условия» // Известия ТулГУ. Гуманитарные науки. – 2014. – №2.
9. Куприянов Б.В. Современные подходы к определению сущности категории «педагогические условия» // Вестник Костромского государственного университета им. Н.А. Некрасова. – 2001. – № 2. – С. 101-104.
10. Vasiliki I., Konstantinos D. Malafantis Inclusive Education and Pedagogy: A Practice for all Students // European Journal of Education Studies. – 2022. – Vol. 9. Issue 10. – P. 1-1310.
11. Booth, T., Ainscow M. The Index for Inclusion: A Guide to School Development. - Inclusive Values: CSIE, – 2011.

References:

- 1 Reshetova I.S., Krasikova E.N. Psixologo- pedagogicheskie usloviya formirovaniya pro-fessional'noj kompetentnosti // Vestnik KGU im. N.A.Nekrasova. -2014.- T. 20.- № 1.- S.-102-105.
2. Xitryuk V.V. Kompleks pedagogicheskix uslovij formirovaniya inklyuzivnoj gotovnosti budushhix pedagogov // Vestnik Bashkirskogo universiteta. – 2014. – Т. 19. – №4. – S. 1588-1593.
3. Bazhenova N.G., Xludееva I.V. Pedagogicheskie usloviya, orientirovanny'e na razvitie: teoreticheskij aspekt // Izvestiya RGPU im. A.I. Gercena. – 2012. – №151. – S. 217-223.
4. Mel'nikov S. L., Karneeva O. A. Psixologo-pedagogicheskie usloviya formirovaniya kompetentnosti lichnosti studenta v processe obucheniya v vuze // Vestnik Bryanskogo gosudarstvennogo universiteta. -2014. - № 1. - S. 238–243.
5. Borytko N.M. V prostranstve vospitatel'noj deyatel'nosti. – Volgograd: Peremena, 2001. – 181 s.
6. Bozhovich L.I., Konnikova T.E. Nravstvennoe formirovanie lichnosti shkol'nika v kollektive. – М., 2000. – 312 s.
7. Belikov V.A. Obrazovanie. Deyatel'nost'. Lichnost': monografiya. – М.: Akademiya Estestvoznaniya, 2010. – 310 s.

8. Volodin A.A, Bondarenko N.G. Analiz sodержaniya ponyatiya «Organizacionno-pedagogicheskie usloviya» // Izvestiya TulGU. Gumanitarny`e nauki. – 2014. – №2.
9. Kupriyanov B.V. Sovremenny`e podxody` k opredeleniyu sushhnosti kategorii «pedagogicheskie usloviya» // Vestnik Kostromskogo gosudarstvennogo universiteta im. N.A. Nekrasova. – 2001. – № 2. – S. 101-104.
10. Vasiliki I., Konstantinos D. Malafantis Inclusive Education and Pedagogy: A Practice for all Students // European Journal of Education Studies. – 2022. – Vol. 9. Issue 10. – P. 1-1310.
11. Booth, T., Ainscow M. The Index for Inclusion: A Guide to School Development .- Inclusive Values: CSIE, – 2011.

IRSTI 14.35.07

<https://doi.org/10.51889/2959-5762.2024.84.4.015>

Kadirsizova Sh.,^{1*} Adilzhanova K.,² Oryngalieva Sh.³

¹Semey Medical University, Semey, Kazakhstan

²Shakarim University of Semey, Semey Kazakhstan

³Alikhan Bokeikhan University, Semey Kazakhstan

FORMATION OF FUTURE TEACHERS' READINESS FOR ACADEMIC MOBILITY

Abstract

This paper demonstrates the results of the research work on the formation of future teachers' readiness for academic mobility. Academic mobility has gained recognition as one of the useful strategies for raising the caliber of human capital in recent years. The pace of scientific and educational interchange between countries is accelerating due to the growth of globalization. This increases the competitiveness of national education systems and fosters the growth and reinforcement of interethnic cooperation in this field. The main aim of this study is to find the ways of forming future teachers' readiness for academic mobility. Generalization, comparative analysis and experiment were used as research methods in the study. The findings of the research demonstrate that having project experience, practicing self-education, taking part in professional activities, being motivated, having knowledge and good communication skills can be prerequisites to be prepared for academic mobility.

Keywords: academic mobility, formation, readiness, communication, future teachers.

Ш.Б.Кадирсизова,^{1*} К.Адильжанова,² Ш.О.Орынғалиева³

¹Семей медицина университеті, Семей қ., Қазақстан

²Шәкәрім атындағы университет, Семей қ., Қазақстан

³Алихан Бөкейхан университеті, Семей қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ АКАДЕМИЯЛЫҚ ҰТҚЫРЛЫҚҚА ДАЙЫНДЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Бұл мақалада болашақ мұғалімдердің академиялық ұтқырлыққа дайындығын қалыптастыру бойынша жүргізілген зерттеу жұмыстарының нәтижелері туралы жазылған. Қазіргі жағдайда академиялық ұтқырлық адами капиталдың сапасын арттырудың негізгі стратегияларының бірі ретінде танылды. Осы тұрғыда жаһандану түрлі мемлекеттер арасындағы алмасуды, әсіресе ғылым мен білім сияқты негізгі салаларды жақсартуда шешуші рөл атқарады. Бұл үдеріс ұлттық білім беру жүйелері арасындағы бәсекеге қабілеттілікті арттыруға айтарлықтай әсер етеді, сондай-ақ білім беру саласындағы этносаралық ынтымақтастықты нығайту үшін қолайлы жағдайлар жасайды. Зерттеудің негізгі мақсаты болашақ мұғалімдердің академиялық ұтқырлыққа дайындығын қалыптастыру жолдарын іздеу болып табылады. Бұл ғылыми жұмыста зерттеу әдістері ретінде келесі әдістер қолданылды, олар: жалпылау, салыстырмалы талдау және эксперимент. Бұл зерттеудің нәтижелері түрлі факторлердің, яғни жобалық тәжірибенің болуы, өзін-өзі тәрбиелеу тәжірибесі, кәсіби қызметке қатысу, мотивация, білімнің және жақсы қарым-қатынас дағдыларының болуы академиялық ұтқырлыққа дайындалу үшін қажетті жағдайлар болуы мүмкін екенін көрсетеді.

Түйін сөздер: академиялық ұтқырлық, қалыптастыру, дайындық, коммуникация, болашақ мұғалімдер.